

Anthropological Study of Religiosity and Social Health with Emphasis on Fertility Beliefs and Rituals: A Case Study of Women in Ilam, Iran

Hassan Yousefinezhad¹ , Ali Baseri^{1*} , Hossein Aghajani-Marsa²

1- Department of Anthropology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2- Department of Social Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Dr. Ali Baseri; Email: ali.baseri@iauctb.ac.ir

Article Info

Received: Jul 31, 2023

Received in revised form:

Sep 17, 2023

Accepted: Oct 10, 2023

Available Online: Mar 20, 2024

Keywords:

Anthropology

Belief

Fertility

Infertility

Rituals

Abstract

Background and Objective: Pregnancy is one of the sensitive and special stages that is always accompanied by religious rituals for the comfort and health of the mother and baby. In fact, many pregnant women assign importance to religious and religious issues during their pregnancy. In this research, fertility rituals and beliefs are described and detailed with religious foundations and anthropological schools.

Methods: The qualitative research paradigm and ethnography method were used in this study. The target population included all married women of Ilam city, who had experienced at least one pregnancy. 25 participants were selected using method snowball sampling method; the number of participants was determined through the principle of saturation. In the present study, all ethical considerations were observed and the authors reported no conflict of interests.

Results: The obtained results show that religious beliefs and rituals, while reducing the stress and depression of childbirth, cause mental peace, vitality and cheerfulness in pregnant women. Performing religious rites such as sacrifice, placing Quran and supplications on the head of the baby and the woman in order to ward off the jinn, giving the baby a taste of Imam Hussain's (pbuh) soil, cutting the placenta and throwing it on the roof of the mosque are all indicative of an intimate connection between traditional beliefs and rituals and religious beliefs.

Conclusion: The entry of women into the society and their acceptance in these traditional societies is only associated with fertility and the acceptance of the baby is also accompanied by the performance of rituals and with certain religious and folk beliefs to enter the society. Some of the religious rituals and recommendations in relation to pregnancy, infertility or abortion are in accordance with the views of Islamic thinkers, which shows that medical materials are passed down to the general public by words of mouth.

 <https://doi.org/10.22037/jrh.v10i1.42872>

Please cite this article as: Yousefinezhad H, Baseri A, Aghajani-Marsa H. Anthropological Study of Religiosity and Social Health with Emphasis on Fertility Beliefs and Rituals: A Case Study of Women in Ilam, Iran. Journal of Pizhūhish dar dīn va Ill ātt. 2024;10(1):135-150. <https://doi.org/10.22037/jrh.v10i1.42872>

Summary

Background and Objective

Pregnancy is one of the sensitive and special stages that is always accompanied by religious rituals for the sake of comfort and health of the mother and baby, and in fact, many pregnant women give importance to religious and religious

issues during their pregnancy. Pregnancy and childbirth are related to religious and traditional beliefs and practices in many countries (3). Religious beliefs lead to improved health, quality of life, and increased reliance on God (4). According to the studies, religious beliefs play a decisive role in people's health. In fact, promoting religious beliefs will result in improved health and increased quality of life (7). For this reason,

caregivers of pregnant women do not spare any religious beliefs and rituals to protect the pregnant person and her baby, and they perform all the related rituals that they have received from anyone in one way or another for the mother and child.

In this research, fertility rituals and beliefs were described and compared with religious foundations and anthropological schools. The religious and traditional nature of Ilam province and the abundance of beliefs and fertility rituals among them and the lack of articles with quantitative and qualitative methods highlighted the necessity of this research.

Methods

Compliance with ethical guidelines: In implementation of this research, all ethical considerations, including preserving the original content of the interviews, were observed, and when translating the interview text from Kurdish to Farsi, the full content of the interview was preserved.

The qualitative research paradigm and ethnography method were used in the present study. The target population included all married women in Ilam city, who had experienced at least one pregnancy. The method of snowball sampling and the number of participants was determined to be 25 through the principle of saturation.

Results

The obtained results show that religious beliefs and rituals, while reducing the stress and depression associated with childbirth, cause mental peace, vitality and cheerfulness in pregnant women. Performing religious rites such as sacrifice, placing Quran and supplications on the head of the baby and the woman in order to ward off the jinn, giving the baby a taste of Imam Hussain's soil (pbuh), cutting the placenta and throwing it on the roof of the mosque are all things that indicate bonding. Eating traditional beliefs and rituals with religious beliefs. Pregnancy is one of the sensitive and special stages that are always associated with performing religious rituals for the sake of comfort and health of the mother and baby, and in fact, many pregnant women care about religious and religious issues during their pregnancy. The desire to have children is very strong in traditional societies. Maintaining the survival and continuation of the generation and the need for immortality and keeping the family name alive, eliminating the monotony of life, giving meaning to life and strengthening the relationship between couples are

among the most important motivations for having children (1). Pregnancy and childbirth are related to religious and traditional beliefs and practices in many countries (2). Religious beliefs lead to improved health, quality of life, and increased reliance on God (3). The positive effect of religion in the psychometric test of women who had a high-risk pregnancy shows that the stronger a person's religious beliefs are, the lower the level of despair and sadness in her (4). Beliefs, religious beliefs, and prayers have a positive effect on physical and mental health of people (5). According to the studies, religious beliefs play a decisive role in people's health. In fact, promoting religious beliefs will result in improving health and increasing the quality of life (6). For this reason, the pregnant woman and her caregivers do not spare any religious beliefs and rituals. The wish to have a child is one of the most important wishes of every family and in a way the most basic. At the time of childbirth, many customs and rituals, especially very special religious rituals, are formed to protect the mother and child from evil forces and evil spirits and bring peace to her. The religious and traditional nature of Ilam province and the abundance of fertility beliefs and rituals among them, and the lack of articles with quantitative and qualitative methods highlighted the necessity of such research.

Conclusion

Pregnancy is one of the purest periods of women's life, and this period is always associated with stress and anxiety regarding the health of the fetus, labor pain, genetic problems of the baby, and even the death of the mother. Considering the fact that women follow the religion of Islam in the Iranian society and the results of many researches and studies on the role of religious rituals and reducing anxiety and pain in pregnant mothers, it is possible to use the teachings of Islam and the Quran, religious beliefs and rituals to turned this experience into a period of peace and joy. Research results in 2015 show that increasing women's religious awareness and attitude reduces postpartum grief and leads to the continuity and stability of the effect of postpartum education (9, 10). In traditional societies, the entry of women into the society and their acceptance into these societies is only associated with fertility, and the acceptance of a baby is also accompanied by the performance of rituals and with certain religious and popular beliefs to enter the society, and some religious rituals and recommendations related to pregnancy, infertility or abortion are in accordance with the views of Islamic thinkers,

which shows that medical materials are passed down to the general society by words of mouth. In this research, the beliefs of the people of the region and its role in the life of pregnant women were focused on, and it is worth mentioning that such a research has not been conducted in the society examined in the present study and the existing researches have been related to the challenges of pregnancy and childbearing; the present study is unique in this respect. This research can help to preserve customs, beliefs and rituals regarding fertility and infertility, and as a result, by using Islamic teachings, pregnant mothers can be helped to deal with anxiety and stress during pregnancy with maximum health and have an ideal pregnancy, delivery and postpartum period.

Acknowledgements

The authors would like to thank and appreciate all the interviewees for their time.

Ethical considerations

According to the authors of the article, the current research is obtained from the doctoral thesis of the first author in the anthropology department of Islamic Azad University, Central Tehran branch.

Funding

According to the authors, this study had no sponsors and was done with the financial support of the first author.

Conflict of interest

The authors of the article did not report any conflict of interest.

Authors' contribution

Writing the main text of the article: first author; Advisor, project supervisor and corresponding author: second author; and supervising professor and cooperation in the analysis of findings: third author.

دراسة أنثروبولوجية حول النزعة الدينية والصحة الاجتماعية مع التأكيد على القيم والطقوس المتعلقة بالخصوبة؛ موضوع الدراسة: نساء محافظة إلام

حسن يوسف نجاد^١، علي باصري^{٢*}، حسين آقاجاني مرساء^٢

١- قسم الأنثروبولوجيا، فرع طهران المركزي، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.

٢- قسم العلوم الاجتماعية، فرع طهران المركزي، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى الدكتور علي باصري؛ البريد الإلكتروني: ali.baseri@iauctb.ac.ir

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: لطالما كانت فترة الحمل منذ القدم فترة الأذكار واللجوء إلى الطقوس الدينية والإستعانة بالدين لتوفير ساحة من الهدوء والسكينة للأم والجنين بغية الحفاظ على صحة الأم وطفلها. فقد تبلغ النزعة الدينية ذروتها لدى النساء في فترة الحمل لما لها من تأثير على حياتها. لهذا تسعى هذه الدراسة أن تتطرق إلى موضوع الطقوس الدينية وتأثيرها على الخصوبة، ومقارنة هذه النزعة مع المبادئ الدينية والمدارس الأنثروبولوجية.

منهجية البحث: المنهج الذي اعتمدت عليه الدراسة منهج نوعي يركز على الدراسة الأنثروبولوجية. أما الجمعية الإحصائية فهي جميع النساء المتزوجات لمدينة إلام اللائي جرتن فترة الحمل مرة واحدة فأكثر. أما منهج أخذ العينات فكان عبر منهج كرة الثلج. كما كان عدد المتعاملين مع الإحصائية ٢٥ فرداً. يُذكر أنه قد تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث وإضافة إلى ذلك فإن مؤلفي البحث لم يسيروا إلى أي تضارب في المصالح.

المعطيات: أظهرت المعطيات أن الإيمان والقيم والطقوس الدينية تؤثر إيجاباً على تقليص الشعور بالقلق والتخفيف من حدة التوتر، خاصة على إكتئاب ما بعد الولادة، وتعزز الشعور بالهدوء، والنشاط البدني لدى النساء الحوامل. كما أنّ أداء بعض الطقوس الدينية مثل تقديم الأضاحي، ووضع القرآن والأدعية، والتعاويد فوق رأس الرضيع، وطرد الأجنّة والأرواح الشريرة، وتدوّن الطفل بتراب الإمام الحسين (ع)، وأخذ حبل السرة ورميه فوق أسطح المساجد وغيرها من الطقوس المتعلقة بالأطفال حديثي الولادة، كلها حالات تشير إلى العلاقة الوطيدة بين القيم والطقوس الموروثة بالقيم الدينية.

الاستنتاج: إن حضور النساء في المجتمعات التقليدية وقبولهن فيها مشروط بخصوبتهن، كما أنّ قبول الطفل في المجتمع وحضوره فيه كان مصحوباً بالقيم والطقوس الدينية والفلكلورية الخاصة. كما أنّ بعض الطقوس الدينية والنصائح المتعلقة بالخصوبة، والغقم، والإجهاض، كانت متلائمة تماماً مع نصائح العلماء المسلمين وهذا يوحي بأن علم الطب قد انتقل من جيل إلى جيل عبر الأجيال المتتالية.

معلومات المادة

الوصول: ١٣ محرم ١٤٤٥

وصول النص النهائي: ١ ربيع الأول ١٤٤٥

القبول: ٢٤ ربيع الأول ١٤٤٥

النشر الإلكتروني: ٩ رمضان ١٤٤٥

الكلمات الرئيسية:

الإيمان

الخصوبة

الطقوس

الغقم

الأنثروبولوجية

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Yousefinezhad H, Baseri A, Aghajani-Marsa H. Anthropological Study of Religiosity and Social Health with Emphasis on Fertility Beliefs and Rituals: A Case Study of Women in Ilam, Iran. *Journal of Pizhūhish dar dīn va Ill āa t.* 2. 24;10(1):135-150. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v10i1.42872>

مطالعه مردم‌شناختی دین‌باوری و سلامت اجتماعی با تأکید بر باورها و مناسک باروری؛ مورد مطالعه: زنان شهر ایلام

حسن یوسفی‌نژاد^۱، علی باصری^{۱*}، حسین آقاجانی مرساء^۲

۱- گروه مردم‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
 ۲- گروه علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
 *مکاتبات خطاب به دکتر علی باصری؛ رایانامه: ali.baseri@iauctb.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۹ مرداد ۱۴۰۲
 دریافت متن نهایی: ۲۶ شهریور ۱۴۰۲
 پذیرش: ۱۸ مهر ۱۴۰۲
 نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۴۰۳

واژگان کلیدی:

باروری
 باور
 مردم‌شناسی
 مناسک
 ناباروری

چکیده

سابقه و هدف: بارداری از مقاطع حساس و ویژه‌ای است که همواره به جهت آرامش‌بخشی و سلامت مادر و نوزاد با انجام مناسک مذهبی همراه است و درحقیقت بسیاری از زنان باردار به مباحث مذهبی و دینی در دوران بارداری خود اهمیت می‌دهند. در این پژوهش مناسک و باورهای باروری توصیف و با مبانی دینی و مکاتب مردم‌شناختی تطبیق داده شد.

روش کار: پژوهش حاضر از نوع کیفی و روش آن قوم‌نگاری است. جامعه هدف تمام زنان متأهل شهرستان ایلام بودند که تجربه دست‌کم یک بار بارداری را داشتند. شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی بود و تعداد اطلاع‌رسان‌ها ۲۵ نفر بودند که از طریق اصل اشباع (بسنده‌گی) تعداد آنان مشخص شد. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که باورها و مناسک مذهبی ضمن کاهش استرس و افسردگی‌های زایمان، موجب آرامش روان، نشاط و شادابی زن باردار می‌شود. انجام مناسک مذهبی همچون قربانی، گذاشتن قرآن و ادعیه بالای سر نوزاد و زن زائو برای دفع آل (جن)، برداشتن کام نوزاد با تربت امام حسین (ع) و بریدن جفت و انداختن آن بالای پشت بام مسجد همگی از مواردی است که بیانگر پیوند خوردن باورها و مناسک سنتی با باورهای مذهبی است.

نتیجه‌گیری: ورود زنان به اجتماع و پذیرش آنان در جوامع سنتی تنها با باروری بوده و پذیرش نوزاد نیز همراه با اجرای مناسک و باورهای مذهبی و عامیانه خاصی برای راه‌یافتن به درون جامعه صورت گرفته است و برخی از مناسک مذهبی و توصیه‌های صورت‌گرفته در بارداری، نازایی یا سقط جنین با نظریات اندیشمندان اسلامی مطابقت دارد که نشان‌دهنده رسیدن مطالب پزشکی به‌صورت سینه به سینه به‌عامة جامعه است.

استناد مقاله به این صورت است:

Yousefinezhad H, Baseri A, Aghajani-Marsa H. Anthropological Study of Religiosity and Social Health with Emphasis on Fertility Beliefs and Rituals: A Case Study of Women in Ilam, Iran. *Journal of Pizhūhish dar dīn va ill āa t.* 2024;10(1):135-150. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v10i1.42872>

مقدمه

بارداری از مقاطع حساس و ویژه‌ای است که همواره به جهت آرامش‌بخشی و سلامت مادر و نوزاد با انجام مناسک مذهبی همراه است و درحقیقت بسیاری از زنان باردار به مباحث مذهبی و دینی در دوران بارداری خود اهمیت می‌دهند. تعاریف تقریباً مشابهی برای باروری و ناباروری وجود دارد. باروری یکی از فرایندهای اساسی جمعیتی و عبارت است از وضعیتی که زن در رحم خود جنین داشته باشد؛ ولی ناباروری یکی از معضلات شایع در جهان است که از نظر پزشکی به‌صورت موفق‌نبودن در ۱۲ ماه تلاش برای باروری تعریف می‌شود (۱). میل به داشتن فرزند در جوامع سنتی بسیار قوی جلوه می‌کند. حفظ بقا و ادامه نسل و نیاز به جاودانگی و زنده نگه‌داشتن نام خانوادگی، رفع یکنواختی زندگی، معنابخشیدن به زندگی و تحکیم روابط بین زوجین ازجمله مهم‌ترین انگیزه‌های داشتن فرزند است (۲). بارداری و زایمان با باورها و اعمال مذهبی و سنتی در بسیاری از کشورها در ارتباط است (۳). باورهای مذهبی به بهبود سلامتی، کیفیت زندگی و افزایش اتکا به خدا منجر می‌شود (۴). تأثیر مثبت دین در آزمون روان‌سنجی زنانی که بارداری پرخطری دارند، نشان می‌دهد که هرچه اعتقادات مذهبی فرد قوی‌تر باشد، میزان ناامیدی و اندوه در وی پایین‌تر است (۵). باورها، اعتقادات مذهبی، دعا و نیایش تأثیر مثبتی بر سلامت جسم و روان افراد دارد (۶). با توجه به مطالعات صورت‌گرفته می‌توان بیان کرد که اعتقادات مذهبی نقش تعیین‌کننده‌ای در سلامت افراد دارد. درواقع، ارتقای باورهای مذهبی به ارتقای سلامت و افزایش کیفیت زندگی منتج خواهد شد (۷). به همین سبب مراقبان زن باردار برای حفظ او و نوزادش از هیچ باور و مناسک مذهبی و از هیچ کوششی دریغ نمی‌کنند و تمامی مناسک مربوط را که از هر کسی به‌نحوی دریافت کرده باشند در حق مادر و فرزند انجام می‌دهند. آرزوی فرزنددارشدن از مهم‌ترین و اساسی‌ترین آرزوهای هر خانواده است. به هنگام زایمان آداب و رسوم متعدد و مناسک مذهبی خاصی انجام می‌شود تا مادر و فرزند را از شر نیروهای شیطانی و ارواح خبیثه برهاند و آرامش را برای آنان به ارمغان آورند. پس از زایمان، گهواره کودک و جایی که برای مادر در کنار گهواره فرزندش پهن کرده‌اند شامل نماد و نشانه‌هایی به همین مضمون است. دور گهواره را طنابی سیاه و سفید می‌کشند، هفت دانه پیاز را روی سر کودک آویزان می‌کنند یا به سیخ

می‌کشند، دعاها را مخصوصی روی پیراهن نوزاد و گردن مادر می‌اندازند تا برکت جمع شود و شر و گرفتاری دور گردد.

اهمیت باروری و ناباروری در جوامع سنتی بر کسی پوشیده نیست و همین امر سبب پررنگ‌شدن مناسک مذهبی درباره زنان بارور و نابارور شده است. از آنجایی که مراقبت‌های بارداری و زایمان یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین خدمات نظام بهداشتی است و امروزه علاوه بر بُعد جسمی، روانی و اجتماعی، جنبه‌های معنوی انسان هم اهمیت دارد؛ در این پژوهش تلاش شده است تا ضمن برشماری کارکردهای باروری، به این پرسش‌ها نیز پاسخ داده شود که مهم‌ترین باورها و مناسک به هنگام باروری در میان زنان شهر ایلام کدام است؟ کارکرد باورها و مناسک مذهبی در میان زنان باردار چگونه است و نمادها چگونه خود را در قالب کنش‌های زنان بارور نشان می‌دهند؟

مذهبی و سنتی‌بودن استان ایلام و فراوانی باورها و مناسک باروری در میان آنان و نبود مقالاتی با روش‌های کمی و کیفی بر ضرورت چنین پژوهشی تأکید دارد. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به حفظ آداب و رسوم، باورها و مناسک درباره باروری و ناباروری کمک کند و در نتیجه آن می‌توان با استفاده از تعلیمات اسلامی به مادران باردار کمک کرد تا با حداکثر سلامت در برابر اضطراب و استرس‌های دوران بارداری مقابله کنند و دوران بارداری، زایمان و پس از زایمان مطلوبی داشته باشند.

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: طی اجرای پژوهش تمامی مسائل اخلاقی ازجمله حفظ اصل محتوای مصاحبه‌ها رعایت شده است. بدین‌صورت که به‌دلیل برگرداندن متن از زبان محلی گردی به فارسی محتوای کامل مصاحبه حفظ شده است.

پژوهش حاضر از نوع کیفی و روش آن قوم‌نگاری است. جامعه هدف تمامی زنان متأهل شهرستان ایلام بودند که تجربه دست‌کم یک بار بارداری را داشتند. شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی بود و تعداد اطلاع‌رسان‌ها ۲۵ نفر بودند که از طریق اصل اشباع (بسنده‌گی) تعدادشان مشخص شد.

قوم‌نگاری یکی از روش‌های تفسیری است و رویکرد تفسیری می‌کوشد تا معانی و ارزش‌های اعمال و مناسک دینی و فرهنگی را روشن کند و برای این منظور، اعمال و

چیزی را به غیر از فصل خاص آن طلب کرده‌اند کم نیستند. مثلاً زن در تابستان هوس برف می‌کند یا میل شدید به خوردن انار دارد، اما فصل آن میوه نیست. برخی معتقدند خوردن امثال گج، یخ و خاکستر به دلیل کمبود ویتامین‌هایی است که بدن زن باردار به آنها نیازمند است. اعتقاد بر این است که چنانچه زنان باردار چیزی را وپار کنند و به آنان ندهند پشت و باسن بچه کبود می‌شود. البته به عقیده بسیاری از قابله‌ها، این کبودی ناشی از فشار زایمان است. قابل ذکر است که وپار برخی از زنان باردار همراه با تنفر از برخی اشخاص و غذاها یا چیزهای مختلف دیگر است. ابن سینا به درستی به موضوع وپار و تهوع دوران بارداری اشاره کرده است و زمان آن را بعد از یک یا دو ماه از شروع بارداری می‌داند و همچنین با عنوان اشتهای تباه، موضوع پیکا (ویار) را شرح داده است. ابن سینا درباره پیکا می‌گوید: کسانی هستند که اشتهای اشیای غیرخوراکی می‌کنند مثلاً زغال، خاک یا گج. زنان باردار بیشتر از آنکه به بی‌اشتهایی مبتلا شوند به این اشتهای تباه دچار می‌شوند و علت آن را نیز وجود خلط بدکیفیت در معده می‌داند و چنین توجیه می‌کند که ضد خلط بدجنس غیرعادی، چیز غیرعادی دیگری است که طبیعت برای مقابله با خلط غیرعادی آن را رو کرده است. ابن سینا معتقد است این اشتهای تباه در چهارمین ماه بارداری به تدریج کاهش می‌یابد (۱۰). امروزه می‌دانیم که پیکا به معنی خوردن موادی است که خوراکی نیستند و در کشورهای در حال توسعه شایع‌تر است (۱۱). از جمله علل آن می‌توان به مواردی همچون فقر آهن و سایر کم‌خونی‌ها، آسیب‌های مغزی و حتی مسائل فرهنگی اشاره کرد. به بیان ساده‌تر، علت ایجادکننده آن مولتی فاکتوریال^۳ است (۱۲). ابن سینا برای درمان پیکا ناشاسته خشک و مواد تندمزه از قبیل خردل و امثال آن را توصیه می‌کند و معتقد است این داروهای تندمزه خلط بدجنس درون معده را از بین می‌برند و اشتها را بازمی‌کنند و بهترین علاج اشتهای زنان باردار هستند (۱۰).

پیشگویی جنسیتی

حضور زن باردار در دوره‌های بهانه‌ای بوده است برای اینکه برخی از افراد تخصص خود را به رخ دیگران بکشند و به همین سبب به سؤال پرسیدن از او می‌پرداختند یا او را مجبور به انجام برخی کارها می‌کردند تا جنسیت جنین او را تشخیص دهند. از نوع بی‌زگ (ویار) معمولاً نوع جنسیت جنین را تشخیص می‌دادند. چنانچه وپار زن باردار سردی‌جات همچون

مناسک را به مثابه متنی در نظر می‌گیرد که دارای لایه‌های متعدد معانی است و سپس با توصیف عمیق به مطالعه آنها می‌پردازد. گیرتز^۱ بیانی نمادین از دین ارائه می‌دهد؛ رویکردی که در آن به فرهنگ به مثابه نظام نسبتاً مستقلی از معانی نمادین می‌نگرد و کار انسان‌شناس را هم در رمزگشایی و تفسیر این نمادها می‌داند. رویکرد تفسیری نگاه‌های امیک^۲ یا درونی دارد (۸). گیرتز به مناسک بیشتر از باورها توجه نشان می‌دهد؛ زیرا مناسک پدیدآورنده واقعی بودن آموزه‌های دینی و بی‌عیب و نقص بودن آنها است.

یافته‌ها

باورهای مختلفی درباره بارداری زنان وجود دارد. زن حامله‌ای که زایمانش سخت می‌شد، مقداری گندم در دامنش می‌ریختند تا زایمانش آسان‌تر شود. زن باردار اجازه حضور در کنار حیواناتی که وضع حمل می‌کردند، نداشت تا تأثیری در روحیه او و فرزند داخل شکمش نداشته باشد و خوی و بوی حیوانی نگیرند. او می‌بایست در خوردنی‌هایش بسیار محتاط می‌بود و هر آنچه را که از بیرون برای اهل آن خانه می‌آوردند نباید تناول می‌کرد. غذای زن باردار باید حلال باشد، غذای شکار نباشد، خوراک او از پرندگان حلال گوشت شکارشده مثل کبوتر، کبک و درنا نباشد؛ زیرا کودک هم خوی درندگی خواهد گرفت و او هم شکارچی خواهد شد. اگر گرگ و حیوان درنده‌ای به طویله آنان حمله کند و تعدادی از گوسفندانشان را زخمی کند و اکنون هم قصد ذبح آنها را داشته باشند، نباید از گوشت حلال آنها بخورد، چون اعتقاد بر این است که شیر زن و کودک او خوی آن حیوان درنده را خواهند گرفت. آقا مجتبی تهرانی از علمای بزرگ کشور درباره تغذیه زن باردار اظهار داشته است که بهترین زمان سال برای انعقاد نطفه ماه رمضان است آن هم نزدیک به نیمه‌های ماه رمضان. چون هم پدر هم مادر روزه گرفته‌اند و حالت تلطیف روحی پیدا کرده‌اند و از نظر تغذیه، مادر وقتی باردار شد خیلی رعایت کند و هر چیزی را نخورد (۹).

بی‌زگ (ویار)

اشتیاق و تنفر شدید زن باردار به چیزی را بی‌زگ یا وپار می‌گویند؛ مانند میل شدید زنان باردار به خوردن خاک، گج، خاکستر، میوه‌های مختلف و غذاهای گوناگون از جمله کته، دوغ، یخ، برفک یخچال و کباب. تعداد زنان بارداری که وپار

^۱) Geertz

^۲) Emic

^۳) Multifactorial

دوغ، ماست و یخ بود، معتقد بودند فرزند او دختر است و چنانچه اهل خوردن گرمی‌جات بود، پسر در شکم داشت. زنی که علاقه‌مند به خوردن ترشی و تمر هندی بود نوید پسردار شدن به او می‌دادند. زنی که تمایل به پسر داشت، پیش از بارداری به او سردی و ترشی نمی‌دادند و اعتقاد داشتند چون زن سردمزاج است، اگر بدن او با این خوراکی‌ها سردی بگیرد قطعاً فرزند او دختر است. همچنین اگر شکل شکم مادری رو به بالا باشد پسر دارد و اگر پایین باشد دختر باردار است. در باوری دیگر و بدون اینکه زن باردار متوجه باشد از پشت سر، روی سر او نمک می‌ریختند، اگر زن ناخواسته دست به صورت می‌کشید، جنین او پسر بود و اگر خودش را می‌تکاند و یا دست به سرش می‌کشید و موی خود را بالا می‌برد و یا هر کاری غیر از آن انجام می‌داد، دختر باردار بود. زنان این منطقه اعتقاد دارند اگر زن باردار ناراحت و غمگین باشد و داخل چشمش زرد باشد یا اینکه چشمانش حالت خواب‌آلود و کسل و خسته داشته باشد و دائم به یک جا خیره شود و نوعی افسردگی در صورتش باشد، جنینش دختر است و چنانچه زن باردار بشاش و داخل چشمانش سفید باشد، جنین داخل شکمش پسر خواهد بود. یا اگر حالت شکم زن باردار بزرگ و کج باشد و پایین شکمش خط سیاه یا قهوه‌ای داشته باشد فرزند او دختر و اگر شکمش سفید و راست و مثل توپ باشد و آن خط سیاه و قهوه‌ای را نداشته باشد، فرزند او پسر است. اگر به هنگام نشستن، زن ابتدا دست را بر زمین بگذارد و به‌زور بلند شود و اینکه نشست و برخاست برای زن سخت باشد، دختر باردار است و چنانچه زن دارای چابکی باشد و نشست و برخاست برای او سخت نباشد پسر باردار است. زنی که دختر باردار است همیشه غمی در چهره دارد و از خود متنفر است. زنان و قابله‌های چیره‌دست اعتقاد دارند اگر جنین سمت راست شکم زن باشد، حتماً پسر است. قابله‌ها می‌گویند از چهار ماهگی تا روز تولد، جنین پسر در سمت راست شکم زن است. در باوری دیگر به زن باردار می‌گویند دستت را دراز کن؛ اگر زن دستش را دراز کند و کف دست او رو به بالا باشد جنین او پسر و چنانچه کف دستش رو به پایین باشد، جنینش دختر است. اگر شکم زن حامله سفت و برجسته باشد، او پسر باردار است و اگر شکم زن حامله افتاده و رو به پایین باشد، دختر باردار است. به زن حامله کله‌پاچه می‌دادند تا از هم باز کند (قسمت بالا و قسمت پایین کله را) اگر کله کامل باز می‌شد و هیچ گوشتی بین دو قسمت نمی‌ماند، بچه دختر بود، ولی اگر بین دو قسمت کله، مقداری

گوشت باقی می‌ماند، این تارهای گوشت باقی‌مانده را نشانه موی محاسن و پسر بودن می‌دانستند. خلق‌وخوی زنان به هنگام بارداری هم به‌نوعی جنسیت بچه را لو می‌داده و اعتقاد و باور بر این بوده است که مادر پسر شاداب، بشاش، خوش‌اخلاق و فرزند او زبر و زرنگ؛ ولی مادر دختر اخمو، کسل، بداخلاق و تنبل است. حالات صبحگاهی زن حامله هم نوع جنسیت را برملا می‌کرده و اعتقاد بر این بوده است که کسی که دختر باردارد، اول صبح تهوع و ویار بد او بسیار زیادتر از کسی است که پسر باردار است. از باورهای دیگر زنان منطقه مطالعه‌شده این است که اگر بچه داخل شکم مادر به یک‌باره آشکارا بجنبد و در آن زمان مردی یا پسری مقابل خانم حامله قرار داشته باشد، بچه پسر می‌شود و اگر زنی مقابلش باشد، بچه دختر می‌شود و جالب‌تر اینکه آن بچه خلق و خوی همان شخص را می‌گیرد. در باوری دیگر، وقتی بچه دو ساله شود یا وقتی که به حرف بیاید و کلمه‌ای بگوید، برای او نذر می‌دهند و قربانی می‌کنند. اگر اول کلمه‌ای که بچه می‌گوید بابا باشد فرزند اول او در آینده پسر است و اگر دادا یا ماما بگوید بچه اول او در آینده دختر است. ابوعلی سینا در کتاب قانون درباره تعیین جنسیت جنین این موارد را برشمرده است: اگر منی مرد گرم و زیاد باشد؛ جماع در وقت مناسب و خوب انجام شود؛ زن تازه از حیض پاک شده باشد؛ و منی از طرف راست مرد تراوش شود و این منی به سمت راست رحم ریخته شود؛ شرایط برای به وجود آمدن جنین نر فراهم‌تر است. همچنین اگر آب پشت زن هم نسبتاً گرم و پرمایه باشد احتمال پسرزایی بیشتر می‌شود. عکس این شرایط باعث به وجود آمدن جنین دختر خواهد شد. زنان جوان‌تر احتمال پسر دار شدن بیشتری دارند. اگر نزدیکی در فصل سرد یا محیط زیست سردسیر و در ایام وزیدن بادهای شمالی انجام شود، در پسرزایی مؤثر خواهد بود. زن و مرد برای پسر دار شدن باید به سمت گرمی پیش بروند؛ یعنی غذاهای گرمی بخورند و عطرها و بوهای خوش گرم استفاده کنند. ماساژ بدن با روغن‌های گرم مثل روغن زیتون یا کنجد یا سیاهدانه هم مفید است. زن و شوهر نباید آب زیاد بنوشند و اگر نوشیدند کم و کم بنوشند (۱۰). رازی در الحاوی می‌گوید: اگر نطفه تیره‌رنگ یا سرخ‌رنگ باشد شخص نازا و اگر نطفه ناب باشد، شخص زایا است. رازی در تجویزهای خود برای درمان نازایی، خوردن تخم مرغ و گوشت را توصیه کرده و انجیر و عسل و همچنین شیری را که تازه دوشیده شده و مزه آن تغییر نکرده است برای ازدیاد اسپرم نافع دانسته است. همچنین می‌گوید

باور دیگر مربوط به تشخیص بارداری، پرتاب‌کردن مار مرده است. زن باردار نیت می‌کند و برای او مار مرده‌ای را به شدت به هوا پرت می‌کردند. چنانچه مار به شکم روی زمین می‌افتاد، زن باردار پسر به دنیا می‌آورد و اگر زیر شکم مار مشاهده می‌شد، جنین او دختر بود.

زایمان

هنوز هم در برخی از روستاها با توجه به بُعد مسافت، زایمان‌ها با حضور قابله (مامه‌چه^۱) انجام می‌گیرد. مامه‌چه چندین آجر را روی زمین با فاصله می‌گذارد و زن باردار را روی آنها می‌نشاند و معمولاً اگر زایمان در خانه باشد زن زائو را کنار در و پنجره محکمی روی آجر می‌گذارند تا به هنگام زورزدن در و پنجره را بگیرد و اگر در چادر و سیاه‌چادر باشد طنابی را از میخ طویله یا میله وسط سقف آویزان می‌کنند تا زائو آن را محکم بگیرد و بچه‌اش را به دنیا بیاورد. در مواردی دیگر میخ طویله‌ای را به زمین می‌کوبند تا زن زائو آن را بگیرد و دردش را به اعماق زمین منتقل نماید و آسوده شود. مرحله زایمان جدایی جنین از مکان قبلی و ورود به مرحله آستانگی جدید است که تداعی‌کننده مرحله گذار یا تشریف آرئند ون گنپ^۲ است.

آل (دس مَضِرَت)

آل موجودی وهمی است که اعتقاد دارند بسیار به کودک و زن زائو علاقه دارد و برای دفع آن معمولاً قرآن بالای سر زن زائو می‌گذارند و دعا به گردن او می‌اندازند یا نخ سیاه و سفید دور تشک او می‌کشند. آل آنقدر زن زائو را آزار و اذیت می‌کند که موجب افسردگی حین و بعد از زایمان می‌شود و این موضوع هم‌اکنون به یک چالش بزرگ برای زنان باردار تبدیل شده است که زن باردار هم مشکلات عدیده بارداری را باید با خود حمل کند و تحت نظر پزشک زنان و زایمان باشد، هم باید با افسردگی حین و بعد از بارداری مقابله کند که متأسفانه برخی از این افسردگی‌ها منجر به خودکشی زن باردار می‌شود.

زائو قبل از فرزندآوری و حتی پس از فارغ‌شدن از توجه و حمایت اطرافیان خود برخوردار است. زنی که باردار است باید از برخی از کارها اجتناب کند مانند: هنگام عصر از منزل بیرون نرود، از روی جدول آب رد نشود (به‌دلیل کشیف‌بودن آب آن و اینکه انرژی منفی آنجا دامن‌گیر او نشود)، به محل ریختن خاکستر نزدیک نشود، به هنگام بیرون‌رفتن حتماً باید پارچه‌ای را که مقداری نان و نمک در آن گذاشته‌اند به کمر

شیر و غسل مواد حیاتی را در نطفه تقویت می‌کند و به آنان که از نعمت فرزند محروم‌اند توصیه می‌کند که از مخلوط شیر و غسل بنوشند. وی همچنین شلغم و دانه کنجد را زیادکننده منی و خوردن پیاز را موجب کاهش خستگی، تقویت اعصاب و ازدیاد منی دانسته است؛ درحالی‌که به اعتقاد وی خوردن کاهو، هندوانه، آغوره، ماست، خیار، گشنیز و لیمو اثر منفی بر زایش دارد. او همچنین بیان می‌کند که مصرف الکل زیاد در مردان ممکن است نازایی ایجاد کند (۱۳).

پیشگویی با حیوانات

فال‌گیری، طالع‌بینی و پیش‌بینی آینده با استفاده از رفتار و اعضای حیوانات مختلف به گذشته‌ای دور برمی‌گردد و بنا بر اطلاعات موجود به انحاء گوناگون در مناطق مختلف به‌ویژه آسیا رواج داشته است. یکی از مراسم مذهبی اقوام آسیایی جنوب شرقی این بوده است که شکم جانورانی را می‌دریدند و از روی علائم وضع روده‌های آن غیب‌گویی می‌کردند. این عمل روده‌بینی یا تفأل به روده بعدها در میان رومیان نیز رواج یافت؛ به این معنی که هنگام گشایش مجلس سنا و تشکیل اولین جلسه ابتدا کاهنان جانوری را قربانی؛ و اعضای داخلی بدنش را معاینه می‌کردند و علائم آن را به فال نیک می‌گرفتند (۱۴). به قول دکنر طبیعی «این پدیده عموماً غیر ایرانی و از ملل مجاور به‌ویژه کلد و آشور به سرزمین ایران وارد شده است» (۱۵). از دیگر جنبه‌های تفأل به حیوانات در گذشته روش شانه‌بینی بوده است. در زمان هخامنشیان و ساسانیان نیز از رفتار حیوانات پیشگویی‌هایی می‌کردند. در زمان شاه عباس اول صفوی نیز اعتقادات و باورهای فراوانی راجع به حیوانات وجود داشت که نمونه‌هایی از آن را می‌توان در نسخه خطی خواص‌الحیوان ملاحظه نمود. برای مثال درباره حشره کوچکی مثل شپش آمده است که «... اگر خواهند بدانند که زنی که حامله است فرزندش مذکر است یا مؤنث باید که شیر آن زن را در کف دست ریخته، شپش در آن اندازند اگر آن شپش زنده بماند فرزند او مؤنث است و الاً مذکر...» (۱۶).

در هر صورت تفأل به حیوانات و وجود برخی باورها و اعتقادات مرتبط با حیوانات در ایران و جهان سابقه‌ای بس طولانی دارد و بی‌شک باورهای عامیانه کنونی راجع به حیوانات بازمانده همان باورها و عقاید قدیمی است که به دلایل متعددی به وجود آمده‌اند. البته باید اشاره کرد که این باورها و عقاید با توجه به ویژگی‌های قومی، مذهبی و اجتماعی هر جامعه‌ای با جامعه دیگر فرق دارد.

^۱) mama cha

^۲) Arnold Van Gennep

سقط شود. علاوه‌براین، به زن باردار گل گلمیس (گل هیرو یا گل حسرت) می‌دادند تا آن را بو کند و اعتقاد داشتند بوی این گل محلی موجب سقط جنین می‌شود. در باوری دیگر اعتقاد داشتند اگر زن باردار بوته تیلگ^۱ (از بوته‌های محلی) را بشکند یا ونگی^۲ (کرفس کوهی؛ از گیاهان خوراکی که در کوهستان‌های ایلام می‌روید) بخورد، جنینش سقط می‌شود؛ زیرا معتقد بودند این گیاه محرک و حاوی الکل است و موجب سقط جنین می‌شود. در ایام بارداری نوشیدن دمنوش پونه و آویشن را با توجه به طبع گرم آنها برای زن باردار به شدت منع می‌کردند و اعتقاد داشتند که موجب سقط می‌شود. در باوری دیگر نشستن حشره هاله کله^۳ بر روی زن باردار را موجب سقط جنین می‌دانستند. این حشره روی درخت ون و کیکم^۴ (از زیرگونه‌های افرا) می‌نشیند.

اقدامات بعد از زایمان

زن زائو بعد از وضع حمل نیز از توجه اطرافیان برخوردار است و هر کس هر باوری را برای او به جهت حمایت از او و فرزندش انجام می‌دهد. در همان ابتدای زایمان مرد مؤمن یا زن مؤمنی در گوش‌های نوزاد اذان و اقامه می‌خواند و کام او را با تربت امام حسین (ع) برمی‌دارد و سپس می‌گویند باید فلانی بچه را گوش کند یعنی اینکه مهم است چه کسی این کار را انجام دهد. در این باور، زن مؤمنی را انتخاب می‌کنند تا نوزاد را بگیرد و او را جلو سینه مادرش بگذارد و این مهم کار هر کسی نیست و باید زن مؤمن یا دست به خیری این کار را انجام دهد. بعد از انجام مقدمات ذکرشده، زن را به محل استراحتش می‌برند. در اتاق زن و فرزندش تقریباً همه چیز سفیدرنگ است. لباس زن، تشک و ملحفه همه رنگ تقدس به خود گرفته‌اند و این تداعی‌کننده نظریه تشریف آرئلد ون گنپ است. میرچا الیاده^۵ در این باره می‌گوید: از نشانه‌ها و رفتارهایی که جداگزینه‌ی و به اصطلاح «در حصار رفتن» را نشان می‌دهد به تن کردن نوعی پوشش خاص است که فرد را در حال تشریف از دیگران متمایز می‌سازد (۱۷). برای زن زائو (زاوران^۶) کاجی (تله) درست می‌کنند چون طبع آن گرم و بسیار مقوی است. با همان کاجی از مهمانان هم پذیرایی می‌کنند و آن را برای همه بسیار مبارک می‌دانند. در مواردی

خود ببندد و به همراه داشته باشد و به نحوی این‌گونه به جن و پری می‌گوید این از رزق شما ولی به بچه من کاری نداشته باشید. زیر درخت بلوط، ارژن و... نرود. رفتن به زیر درخت کنار، عناب و سدر مبارک است و ممانعتی ندارد. می‌توان گفت به نحوی زن و فرزندش را از هر آنچه که خوش‌یمن نیست نهی کرده‌اند تا دچار گرفتاری نشوند. در باوری دیگر، اعتقاد دارند نباید شب هنگام، ظروف غذا را شست زیرا جن و پری ته‌مانده غذا را می‌خورند و در حق آن خانه و اهل آن دعا می‌کنند. در باوری دیگر اعتقاد دارند به هنگام ریختن آب داغ بر زمین حتماً باید بسم الله الرحمن الرحیم بگویند تا جن و پری و فرزندان آنها با آب داغ نسوزند، زیرا اگر بسوزند حتماً در حق فرزندان آن خانه جبران خواهند کرد و به آنان آسیب می‌رسانند.

سقط جنین

ابوعلی سینا دلایل نافرجام‌بودن و به حاصل نشستن بارداری و بروز سقط جنین را به شرح زیر برشمرده است: انجام کارهای سخت؛ ضربه خوردن یا انجام کارهای ناگهانی و شدید مانند پریدن به خصوص پریدن به عقب؛ حالات روانی مانند خشم، غم و اندوه و ترس زیاد؛ وجود هوای سرد و گرم زیاد و یا زیادماندن زن در حمام؛ ناتوانی جنین مانند بیمارشدن یا گرسنه‌ماندن او؛ جمع‌شدن غذا در معده مادر؛ جماع زیاد در دوره بارداری؛ آبتنی و حمام‌رفتن زیاد؛ پستانی که بر اثر بارداری رشد کرده و چاق شده است اگر یک‌باره شروع به لاغرشدن کند می‌تواند نشانه آن باشد که باردار بچه را می‌اندازد؛ اگر از پستان زن باردار شیر ریزش دارد، می‌تواند دلیل این باشد که جنین ناتوان شده و در معرض سقط است؛ درد زیاد در رحم می‌تواند نشانه ناتوانی جنین و سقط آن باشد؛ و اگر زن باردار به تب و لرز دچار شود و چهره‌اش بر اثر تب قرمز شود یا در سرش احساس سنگینی کند و احساس خستگی و کوفتگی زیاد داشته باشد و چشمانش درد کند احتمال دارد که جنین را سقط کند (۱۷).

مهم‌ترین دلایل و انگیزه‌های سقط جنین آگاهی شوهر از دختربودن جنین، بارداری ناخواسته در سنین بالا، بارداری ناخواسته با وجود داشتن فرزندان زیاد و نیز داشتن فرزندان دختر و احتمال دختر بودن جنین است. در چنین حالاتی برای سقط جنین به زن زائو سُرْمه یا زعفران می‌دادند یا حنا داخل آب می‌ریختند و به او می‌خوراندند یا اینکه بر اثر فشارهای بیش از حد شوهر و اطرافیان، زن بارهای سنگین برمی‌داشت یا خود را بارها بر زمین می‌انداخت تا جنینش

^۱ tealeg

^۲ vanegi

^۳ halakolah

^۴ keykem

^۵ Mircea Eliade

^۶ zavarān

اطرافیان هم این بود که هر کس هر آنچه از دوست‌داشتنی‌های مورد علاقه خودش بود روی آن آویزان می‌کرد و تبدیل به خانه‌ای رنگارنگ برای کودک نورسیده می‌شد. مرسوم بود که بر لباس و گهواره بچه مهره‌های آبی‌رنگ (گِژک^۴) جهت دورماندن از بلا یا نصب می‌کردند. برای درست‌کردن گهواره از چوب طایو^۵ (طایوی) استفاده می‌کردند چون آن درخت را خوش‌یمن می‌دانستند و در عوض از چوب ارژن، بلوط و کیکم به‌شدت منع می‌کردند. تشک گهواره از جاجیم سیاه و سفید بود و از جاجیم رنگی استفاده نمی‌کردند؛ زیرا اعتقاد داشتند برخی از رنگ‌های آن از ادرار زنان درست شده است و برای کودک که او را فرشته می‌دانستند مبارک و خوش‌یمن نیست. بر همین اعتقاد از جاجیم رنگی هیچ‌گونه استفاده‌ای برای کودک صورت نمی‌گرفت. همچنین معتقد بودند کودک باید در ارتفاع باشد تا خستگی و کثیفی کفش‌هایی که در ورودی چادر و سیاه‌چادر است به نوزاد نرسد؛ کفش‌هایی که از صبح تا شب پای‌افزار اهل خانواده و چوپانان بوده، حاوی بوی بد، گرد و خاک و سرشار از خستگی و انرژی منفی است و نباید هم‌تراز با کودک باشد تا این انرژی منفی به کودک نرسد. از این گهواره اسپند، مهره‌های آبی‌رنگ، بندهای سیاه و سفید، سنجاق، چوب درخت طایو و دو قرانی آهنی (سکه قدیمی) آویزان می‌کردند تا کودک از شر جن و پری و هر موجودی در امان باشد. زیر سر او قرآن، نمک و برخی از ادعیه می‌گذاشتند. مهره‌های آبی‌رنگ (لپگ^۶) از ملزومات همیشگی کودک بود تا از انواع آسیب‌ها در امان باشد و چشم نخورد. این مهره‌ها به‌صورت دستبند در دست دختر بچه‌ها و روی لباس پسر بچه‌ها آویزان می‌شد. بسیار تأکید می‌شد که مهره آبی‌رنگ نباید به‌صورت دستبند در دست کودک پسر برود؛ زیرا این پسر بچه در بزرگسالی ترسو خواهد شد. در باوری دیگر گذشتگان معتقد بودند که نباید نوزاد را پس از غروب آفتاب بیرون ببرند و اگر اجباری برای بیرون‌بردن بچه وجود داشت باید حتماً زیر سرش مقداری نان و نمک می‌گذاشتند.

سوزاندن اسپند

یکی از روش‌هایی که برای دورکردن و باطل‌کردن چشم‌زخم در ایران وجود دارد سوزاندن اسپند است. اسپند دانه‌های گیاهی است به رنگ سیاه که بعد از ریختن آنها بر روی آتش، دود زیادی همراه با بوی خوش از خود متصاعد می‌سازد و به

هم برای مهمانان شِلَکینه^۱ (نوعی شیرینی محلی) درست می‌کنند که ترکیبی از آرد و عسل و دوشاب و روغن محلی است و همه این موارد را دانشمندان اسلامی تأکید کرده‌اند.

دور تشک زن را ریسمان سیاه و سفید می‌کشیدند تا دست مَصْرَت و همزاد و پری خیر (اجنه) به زن و فرزند نرسد تا با وجود این وسایل این موجودات بترسند و نزدیک آنان نشوند. همچنین، قرآن و برخی ادعیه روی سرشان آویزان می‌کردند و زیر متکای آنان اشیای نوک‌تیز همچون سوزن، کارد، قیچی و جوال‌دوز می‌گذاشتند. دعایی را تا چهل روز به مادر و نوزاد آویزان می‌کردند و بعد از چهل روز آن را در آب می‌انداختند. روی سرشان هفت یا ده دانه پیاز را به نخ یا سیخ می‌کشیدند تا از رسیدن دست اجنه به آنان جلوگیری شود؛ ولی درحقیقت این نمونه را بیشتر برای جلوگیری از عفونت آنان انجام می‌دادند. به ازای هر روز یک عدد از آن پیازها را دور می‌انداختند تا شر و شور و قضا و بلا از آنان دور باشد و زن و کودک در امان باشند. اعتقاد بر این بود که پیاز شر و شور، میکروب، عفونت و انرژی‌های بد را می‌گیرد و به همین سبب هر روز یک دانه از آن پیازها را پرت می‌کردند. بعد از هفت یا ده روز آن زن را از جایی که برای او پهن کرده بودند بلند می‌کردند و به حمام می‌بردند و او را غسل می‌دادند. او اکنون می‌توانست کارهای خود را انجام دهد ولی اجازه پخت نان و غذا درست کردن را نداشت مگر در صورت ضرورت. زنی که زایمان می‌کرد تا چهل روز اجازه پخت نان و درست کردن خمیر را نداشت؛ زیرا معتقد بودند این زن بدنش کثیف است (به‌دلیل خون نِغاسِ هنگام زایمان و بعد از آن) و نباید به برکت خدا دست بزند و اینکه زن را از کارهایی که دارای نوعی برکت بود منع می‌کردند مثل غذاپختن. بچه‌ای که تازه به دنیا می‌آمد باید دست‌کم هفت تا ده روز در زمین می‌بود نه در هوا و بعد از این مدت او را در گهواره می‌گذاشتند تا دچار «هفته‌گیر» نشود؛ زیرا معتقد بودند بعد از فضایی که این بچه از آن خارج شده است یعنی همان شکم مادر، باید کم‌کم از زمین فاصله بگیرد تا به او آسیب نرسد. همچنین تا ده روز بالای سر نوزاد فانوس روشنی می‌گذاشتند و اعتقاد داشتند که این روشنایی برای نوزاد مبارک است.

آماده‌کردن گافاره^۲ یا هلیولگ^۳ (گهواره)

با نزدیک‌شدن به روزهای فارغ‌شدن زن، گافاره یا هلیولگ (گهواره) برای او مهیا می‌کردند و از دلخوشی‌های مادر و

^۴ gezhak

^۵ tayv

^۶ lapag

^۱ shelakinah

^۲ gafareh

^۳ haliolog

دل و عقیده او هم مثل همان آب پاک باشد. در باوری دیگر بند ناف را پس از خشک کردن داخل آب گرم می‌انداختند و با آن نبات‌داغ درست می‌کردند و به بچه می‌دادند تا اگر بیماری‌ای دارد شفا پیدا کند. امروزه در بحث سلول‌های بنیادی اهمیت این موضوع کاملاً روشن شده است و پزشکان و دانشمندان به خواص خارق‌العاده بند ناف در درمان بیماری‌های لاعلاج رسیده‌اند و برای نگهداری بند ناف هر فرد مراکز خاصی ایجاد شده است.

زنی که جفت او نمی‌افتاد خاکستر خانه را به او می‌دادند تا چهار بار برود آن را دور از خانه خالی کند تا حال او کم‌کم رو به بهبود برود و جفت خود را بیندازد. بعضاً به دلیل بُعد مسافت بعد از بریدن بند ناف، آن را نگهداری می‌کردند تا اینکه اگر کسی راهی منطقه‌ای شد که امام‌زاده در آنجا قرار دارد، آن را پشت بام آنجا بیندازد. کسی که بند ناف را می‌برد حتماً باید فرد خوب و نیکوکار و دست به خیر و اهل ایمان می‌بود.

دفع بو و رفع چشم زخم از نوزاد با لیگ کاو^۱ (مهرة آبی)
اعتقاد بر این بود که برخی از بوهای گیاهان آنقدر تند و شدید است که می‌تواند گردن نوزاد را بشکنند یا موجب حساسیت‌های فصلی شدید در کودکان شود. برخی بر این باورند که از دلایلی که کودکان به حساسیت‌های فصلی گل و گیاهان به‌ویژه در فصل بهار مبتلا می‌شوند همین است که این کار را در حق کودکان انجام ندهاند. مهر یا گپ یا مهرة کاو (آبی) را با بژ که نوعی صمغ است به موی سر نوزاد می‌زدند یا به گردن او آویزان می‌کردند یا به‌صورت دستبند برای رفع چشم‌زخم و دفع بوهای بد می‌بستند. برای این مهم بژ (صمغ درخت طایو یا موم) یا عسل را روی سر بچه‌ها می‌چسباندند تا از رسیدن بوهای مضر به آنان جلوگیری شود و روی همان بژ هم مهره‌های آبی‌رنگی می‌گذاشتند تا کودک از آسیب و چشم‌زخم در امان باشد. مادر نوزاد یا کسانی که قصد دیدن بچه را داشتند نباید تا قبل از رفتن چله نوزاد از عطر استفاده می‌کردند؛ زیرا اعتقاد داشتند بوی تند عطر می‌تواند به گردن نوزاد آسیب برساند. در گذشته برای دفع چشم‌زخم مهره‌های کبودرنگ را که در کنار ریش گل و بز کوهی به‌شکل خاصی تهیه می‌شد، به بچه‌ها می‌آویختند.

عقیقه (خون‌ریزان)

شکل دیگر قربانی که بر پایه تولد فرزند است، عقیقه است. علامه مجلسی در کتاب حلیه‌المتقین آورده است: «وجود عقیقه فرزند سنت مؤکد است بر کسی که قادر بر آن باشد و

همین دلیل در تمام مراسم‌های بزرگ در ایران از اسپند استفاده می‌شود. سوزاندن اسپند تعلق به جامعه روستایی، شهری و عشایری ندارد؛ زیرا همه مردم ایران به آن اعتقاد دارند و آن را برای رهایی از شر بلا و چشم زخم می‌سوزانند (۱۶). بعد از تولد فرزند تا چهل روز برای مادر و فرزند اسپند دود می‌کردند و به همراه اسپند، پوست پیاز و سیر هم دود می‌کردند تا پری شر از بچه و مادر بچه دور شود؛ زیرا هر دو چله دارند. البته در این دودکردن اسپند، موضوع ضدعفونی محیط مادر و کودک نیز مد نظر بوده است و به همراه اسپند، پیاز و آرد و نوعی صمغ (کتیرا) هم دود می‌کردند.

بش‌داشتن

برخی از افراد به دلیل کار خیری که انجام داده‌اند دارای کرامت شده‌اند و در این باره می‌گویند: فلانی در این خصوص بش^۱ دارد. مثلاً تعدادی در همین آب دهان برکتی به آنان رسیده است و آن را مایه شفا می‌دانستند. در زایمان‌هایی که کودک پس از تولد دچار یرقان (زردی) می‌شد اعتقاد بر این بود که سه روز پشت سر هم و قبل از طلوع آفتاب و قبل از آنکه فرد دارای بش، صبحانه میل کند کودک را نزد او ببرند و او هم به صورت کودک تفلگ^۲ (آب دهان) بیندازد تا بر اثر این کار زردی کودک کم شود و از بین برود. افرادی که بش زردی^۳ داشتند مهره‌ای زرد رنگ را به مادر نوزاد می‌دادند تا چهل روز به نوزاد آویزان کند و سه روز قبل از صبحانه فرد بش‌دار باید آب دهان روی بچه می‌انداخت. درباره زخم روی بدن نوزاد هم به همین گونه عمل می‌شد و آب دهان فرد بش‌دار را سه روز روی زخم می‌انداختند و توصیه می‌شد که در این مدت آب روی زخم ریخته نشود.

بریدن جفت

به محض تولد بچه و بریدن بند ناف، آن را داخل گهواره می‌انداختند تا روی زمین نباشد و حیوانی آن را نخورد. در زمان بریدن جفت باورهای خاصی مرسوم بود که جادوی هومیوپاتیک^۴ یا شبیه‌سازی جیمز فریزر^۵ را متبادر می‌سازد. از جمله این باورها این بود که بند ناف را داخل زرگری می‌انداختند تا فرد ثروتمند شود؛ بالای پشت بام مدرسه و مکتب می‌انداختند تا فرد از لحاظ علمی دانشمند شود یا بالای پشت بام مسجد یا امام‌زاده‌ها می‌انداختند تا فرد از لحاظ معنوی متدین و متشرع شود یا در آب رودخانه می‌انداختند تا

^۱) bash
^۲) tefleg
^۳) zarday
^۴) Homeopathy
^۵) James Frazer

^۶) kay

گره ترس یا توه ترس

این رسم را برای دفع ترس و چشم‌زخم به کار می‌گیرند. به هنگامی که کودک بیش از حد گریه کند و شب نخوابد او را نزد افرادی که دعا می‌کنند می‌برند تا برای او دعایی بنویسد. چون اعتقاد دارند کودک بر اثر جن‌زدگی یا چشم‌زخم می‌ترسد و گریه می‌کند. فرد دعاکننده دعا را در پارچه‌ای سبزرنگ می‌گذارد و آن را به لباس کودک آویزان می‌کنند. در صورت ادامه‌دار بودن گریه‌های کودک او را به بلیسینه (امام‌زاده ابوالحسن در ۳۵ کیلومتری ایلام) می‌برند تا از او نظرزدگی و رفع ترس کند. در باوری دیگر بچه‌هایی را که بیش از حد گریه می‌کنند، می‌گویند در حال پاس چله است یعنی بچه‌ای که چله او در حال تمام‌شدن است. بعد از اتمام چله، دعای آویزان‌شده به او را درمی‌آورند و به آب رودخانه می‌اندازند تا همه مشکلات بچه با این آب برود و برنگردد. به احترام متن دعا، آن را نمی‌سوزانند و حتماً یا دفن می‌کنند یا به آب می‌اندازند. تأثیر این مناسک مذهبی بر اساس آیه آخر سوره قلم است و تأثیر چشمگیر این آداب و رسوم مذهبی بسیار در میان مردم منطقه دیده شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

زمان بارداری از لحظات ناب زندگی زنان است و این دوران همواره با استرس و اضطراب فراوانی درباره سلامت جنین، درد زایمان، مشکلات ژنتیکی نوزاد و حتی مرگ مادر همراه است. با توجه به مسلک مسلمانی زنان جامعه ایران و نتایج تحقیقات و مطالعات فراوان صورت‌گرفته درباره نقش مناسک مذهبی و کاهش اضطراب و درد در مادران باردار، می‌توان این دوران را با استفاده از آموزه‌های اسلام و قرآن، باورها و مناسک مذهبی به دورانی همراه با آرامش و نشاط تبدیل کرد (۲۰). نتیجه پژوهشی در ایتالیا درباره ۲۷ هزار و ۱۰۰ بیمار نشان داده که درصد بهبودی بیماران معتقد به دین بیشتر است. تیلور^۲ عنصر دین را قدرتمندترین عنصر در کاهش درد زایمان معرفی کرده است (۲۰) نتایج پژوهشی در سال ۲۰۱۵ نشان داده است که افزایش آگاهی و نگرش مذهبی زنان موجب کاهش غم پس از زایمان و تداوم و پایداری اثر آموزش بعد از زایمان می‌شود (۲۱، ۲۲). در جوامع سنتی ورود زنان به اجتماع و پذیرش آنان در این جوامع، تنها با باروری همراه بوده و پذیرش نوزاد نیز همراه با اجرای مناسک و با باورهای مذهبی و عامیانه خاصی برای راه‌یافتن به درون جامعه صورت

بعضی از علما آن را واجب می‌دانند و بهتر آن است که در روز هفتم واقع شود و اگر تأخیر شود تا بلوغ طفل بر پدر سنت است و بعد از بلوغ تا آخر عمر بر خودش سنت است. مشهور علما آن است که عقیده شتر یا گوسفند یا بز باشد و از حضرت امام محمد باقر (ع) منقول است که حضرت رسول (ص) در روز ولادت، اذان در گوش حسنین گفتند و فاطمه (س) در روز هفتم از ایشان عقیده کردند و به قابله پای گوسفند را دادند با یک اشرفی و باید که اگر شتر باشد پنج‌ساله یا در شش باشد یا بیشتر و اگر بز باشد یک‌ساله یا در دو باشد یا بیشتر و اگر گوسفند باشد اقلاً شش‌ماهه یا در هفت باشد و اگر هفت ماه تمام باشد بهتر است و می‌باید خصیصه‌اش را نکشیده باشند و بهتر آن است که نمالیده باشند و مغز شاخش نشکسته باشد و بسیار لاغر نباشد و... . مشهور علما این است که سنت آن است که عقیده پسر نر باشد و عقیده دختر ماده باشد و... . سنت است که پدر و مادر از گوشت عقیده نخورند بلکه بهتر آن است که از طعامی که در آن پخته باشد نخورند و خوردن مادر کراهت بیشتر است. سنت آن است که بیزند و خام تصدق نکنند و اقلش آن است که با آب و نمک بیزند بلکه محتمل است که این بهتر باشد و اگر خام تصدق کنند هم خوب است و اگر حیوان عقیده به هم نرسد قیمتش را تصدق کنند فایده دارد. همچنین مشهور کراهت شکستن استخوان‌های عقیده است» (۱۸).

در مراسم عقیده، مردمان این دیار اطرافیان زن و شوهر را به این مهمانی دعوت می‌کنند. در این آیین، اعتقاد بر این است که پدر و مادر کودک نباید از غذای عقیده بخورند. در باور آنان نباید استخوان‌های حیوان قربانی‌شده برای عقیده را شکست و اعتقاد دارند باید آنها را به صورت کامل دفن کنند. به هنگام عقیده‌کردن هم‌سنگ موی سر کودک طلا، نقره یا پول در ضریح برخی از امام‌زادگان می‌اندازند یا اینکه نذر می‌کنند در اولین مسافرت خود یا فامیل آن را به ضریح امام رضا (ع) ببندازند. مراسم عقیده را معمولاً هفت روز بعد از تولد کودک برگزار می‌کنند. در باوری دیگر بعد از هفت روز از تولد فرزند یا چهل روز که از اعداد پربرکت‌اند جشن خون‌ریزان (خون‌ریزان) می‌گیرند.

لازمه اعتقاد به آنی‌میسْم^۱ و جان‌انگاری نیروهای متعالی است و این نیروهای روحانی را باید از طریق التماس و توسل و هدیه‌دادن خشنود و ترغیب کرد (۱۹).

^۲Taylor

^۱Animism

دوباره امیدوار شوند و سیر درمان را پیش گیرند. (۷) طبق نظریه کارکردگرایی همکاری و مشارکت در برگزاری آیین‌ها و مناسک زمانی گسترش پیدا می‌کند که در بقا و تعادل اجتماعی مؤثر واقع شود. بر همین اساس مشارکت در امر زایمان، قربانی، تزیین اتاق زن و کودک، عقیقه، آش دندانی و... با حضور حداکثری خانواده‌های زوجین، دوستان و همسایگان برگزار می‌شود و (۸) رشد سریع فناوری و تولد در بیمارستان‌ها و سبک زندگی جدید موجب شده است که برخی از این باورها و مناسک که در باروری یا ناباروری به کار برده می‌شود خواه ناخواه به گرتة فراموشی سپرده شود و این اصطلاحات محلی نیز رو به زوال برود؛ از این رو پژوهش حاضر می‌تواند به حفظ آداب و رسوم، باورها و مناسک در زمینه باروری و ناباروری کمک کند و با مکتوب کردن آنها از فراموشی این سنت‌های دیرینه جلوگیری کند. یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند دیدگاهی امیدبخش و پیشگیرانه را نسبت به کاهش بروز مشکلات در میان زنان نابارور در جامعه نوید دهد.

محدودیت‌های پژوهش

در جوامع سنتی همچون جامعه مطالعه‌شده (شهر ایلام) مصاحبه با افراد با مشکلاتی همراه است و به راحتی زنان راضی به مصاحبه نمی‌شوند و اجازه ضبط صدا را نمی‌دهند که این موارد از محدودیت‌های پژوهش حاضر بود.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود به همت دانشکده طب سنتی و معاونت پژوهشی وزارت علوم موارد مختلفی که در این تحقیق درباره رفع افسردگی‌های حین و بعد از زایمان، سقط جنین به صورت سنتی، باورهای مختلف درباره تعیین جنسیت، بش‌داشتن درباره رفع بیماری زردی (یرقان) کودک، استفاده از بژ (صمغ روی موی سر کودک برای رفع حساسیت) ذکر شد، بررسی شود که چگونه برای نمونه تمامی پیشگویی‌های جنسیتی درباره زن باردار بدون دستگاه سونوگرافی محقق شده است؟ علاوه بر این، در صورت امکان در مطالعات آتی برای افزایش اعتبار نتایج پژوهش، با تعداد بیشتری از زنان مصاحبه صورت گیرد.

قدردانی

گرفته است و برخی از مناسک مذهبی و توصیه‌های صورت گرفته در بارداری، نازایی یا سقط جنین با نظریات اندیشمندان اسلامی مطابقت دارد که نشان‌دهنده رسیدن مطالب پزشکی به صورت سینه‌به‌سینه به عامه جامعه است.

یافته‌های پژوهش حاضر به اختصار به این شرح است: (۱) در دین مبین اسلام دستوریهایی برای داشتن فرزند سالم توصیه شده است که قسمتی از آنها برای دوران پیش از تولد نوزاد و مربوط به دوران انعقاد نطفه و مراقبت‌های دوران بارداری و قسمتی دیگر مربوط به مراقبت‌های بعد از تولد است. در دین اسلام به اثر وضعی بسیاری از امور در ایجاد استعداد در نطفه و همچنین فرزند برای سعید یا شقی بودن اشاره شده است. تمامی دستورهای اسلام برای ایجاد سلامت جسمی و روحی مادر، فرزند و جامعه است. در باورها و مناسک بارداری مردم استان ایلام باورها و مناسکی دیده می‌شود که بن‌مایه دینی و مذهبی دارد. بسیاری از تابوها شامل تحذیرات و توصیه‌هایی است که در دین اسلام بر توجه به آنها تأکید شده است. در این پژوهش تمامی مناسک و باورهای بارداری زنان استان ایلام توصیف و با دستورهای اسلامی و نیز تفاسیر دانشمندانی چون ابوعلی سینا تطبیق داده شده است. (۲) باورهای سنتی و انجام مناسک برای باروری و ناباروری از دیرباز در جوامع روستایی و عشایری ایران متداول بوده و با وجود تغییر و تحولاتی که در طول سالیان دراز رخ داده است هنوز هم صور گوناگون آن در میان بسیاری از اقوام به چشم می‌خورد و همراه با آیین‌های خاصی است. (۳) برای حفظ نوزادان پسر و دختر و دوری از بلایا و نیروهای منفی ماوراءالطبیعه، آیین مذهبی قربانی برگزار می‌شود. (۴) فرهنگ عامه مردم شهرستان ایلام سرشار از باورها و آیین‌های مختلف اعتقادی و باورهای مختلف مذهبی درباره باروری، ناباروری و زایش نوزادان است و با رشد فناوری و نوگرایی بسیاری از این باورها و اعتقادات طی آیین‌های خاصی برگزار شده و البته دارای جزئیات خاص خود در مناطق مختلف نیز است. (۵) تغییر در برخی از باورها و مناسک وجود داشته و دارد؛ اما نمادها به‌عنوان عناصری معنادار وضعیت خود را حفظ کرده‌اند. (۶) زنان بارور و نابارور برای رسیدن به مراد خود به هر اقدامی دست می‌زنند و این سرگردانی همیشه وجود دارد. رشد ناباروری و مشکلات عدیده ناشی از آن موجب شده است از یک سو باورهای عامه و توصیه‌های عامیانه، زوج و زوجه را به سمت طب بدیل، دعا، رمالی، طالع‌بینی و جادو هدایت کند و از سویی دیگر با دیدن نتایج الگوی پزشکی و طب نوین

6. Azizi S, Pelarak F, Mohagheghi J. Effectiveness of religious teachings in reducing anxiety in pregnant women. *Journal of Religion and Health*. 2017;4(2):46-55. (Full Text in Persian)

7. Mokhtarian T, Ghodrati F. The effect of religious educations related to pregnancy, childbirth and breastfeeding on the religious awareness of pregnant women. *Figh of Medical Journal*. 2016;8(28,29):105-36. (Full Text in Persian)

8. Geertz C. *Available light*. Available Light: Princeton University Press; 2012.

9. Towsiye-ye Haj Agha Mojtaba Tehrani baray-e Zaman-e Bachedar-Shodan: Aqiqeh; 2014 [Available from:

<https://aghigh.ir/fa/news/33020/%D8%AA%D9%88%D8%B5%DB%8C%D9%87-%D8%AD%D8%A7%D8%AC-%D8%A2%D9%82%D8%A7-%D9%85%D8%AC%D8%AA%D8%A8%DB%8C-%D8%AA%D9%87%D8%B1%D8%A7%D9%86%D8%B8-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%B2%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%A8%DA%86%D9%87-%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D8%B4%D8%AF%D9%86>

10. Ibn Sina A. *The Canon of Medicine*. Tehran: Soroush; 2004. (Full Text in Persian)

11. Ahmed S, Abdullahi H, Adam I. Practice of pica among pregnant women in Khartoum, Sudan. *International journal of gynaecology and obstetrics*. 2012;118(1):71. (Full Text in Persian)

12. Matson JL, Belva B, Hattier MA, Matson ML. Pica in persons with developmental disabilities: Characteristics, diagnosis, and assessment. *Research in Autism Spectrum Disorders*. 2011;5(4):1459-64.

13. Nadjm-Abadi M. Mohammad Zakariya Razi, Iranian Physician, Chemist, Philosopher. Tehran: Razi University Publications; 1992. (Full Text in Persian)

14. Linton R. *Civilization course*, translated by: Parviz Marzban. Tehran: Danesh Publishing House; 2008.

15. Tabibi H. *Basics of Sociology and Anthropology of Nomads and Nomads*. 2 ed. Tehran: Roshd Publication; 2013. (Full Text in Persian)

16. Saidi Madani SM. *Daramadi bar Mardom-Shenasi-e Dini*. 3ed. Yazd: Yazd University Press; 2012. (Full Text in Persian)

17. Nabipour I. *Clinical endocrinology in the Islamic civilization in Iran*. International Journal of Educational Institute; 2015. (Full Text in Persian)

18. Qomi A. *Mafatih al-Jinan*. Qom: Allameh Publications; 2007. (Full Text in Persian)

19. Bakhtiari MA. *Daramadi bar Nazariyeha-ye Ejtemaei-e Din*. Qom: Nashr-e Imam Khomeini Educational Institute; 2015. (Full Text in Persian)

از تمامی افراد مصاحبه‌شونده که وقت خود را در اختیار پژوهشگران گذاشتند، تشکر و قدردانی می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، پژوهش حاضر برگرفته از رساله مقطع دکتری مؤلف اول در رشته مردم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، پژوهش حاضر حامی مالی نداشته و با هزینه شخصی مؤلف اول انجام شده است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

نگارش متن اصلی مقاله: مؤلف اول؛ استاد راهنما، ناظر طرح و نویسنده مسئول: مؤلف دوم و استاد مشاور و همکاری در تحلیل یافته‌ها: مؤلف سوم.

References

1. Shahi-Senobari S, Aghamohammadian-Sharbat H, Moeenizadeh M. The effectiveness of positive psychotherapy based on belief to good on the mental health and marital quality of infertile women. *Feyz, Journal of Kashan University of Medical Sciences*. 2021;25(1):752-60. (Full Text in Persian)
2. Zargham-Boroujeni A, Jafarzadeh-Kenarsari F, Ghahiri A, Habibi M. Empowerment and sense of adequacy in infertile couples: a fundamental need in treatment process of infertility-a qualitative study. *The Qualitative Report*. 2014;19(6):1. (Full Text in Persian)
3. Aziato L, Odai PN, Omenyo CN. Religious beliefs and practices in pregnancy and labour: an inductive qualitative study among post-partum women in Ghana. *BMC pregnancy and childbirth*. 2016;16:1-10.
4. Ghodrati F, Mokhtariyan T, Akbarzadeh M. Islamic-based preventive strategies for postpartum blues. *Scholars Journal of Applied Medical Sciences*. 2016;4(3E):954-8. (Full Text in Persian)
5. Cowchock FS, Lasker JN, Toedter LJ, Skumanich SA, Koenig HG. Religious beliefs affect grieving after pregnancy loss. *Journal of Religion and Health*. 2010;49:485-97.

20. Golmakani N, Hashemi Asl BM, Sajadi SA, Ebrahimzadeh S. The relationship between happiness during pregnancy, and labor pain coping behaviors. Evidence based care. 2012;2(2):85-93. (Full Text in Persian)
21. Akbarzadeh M, Mokhtaryan T, Amooee S, Moshfeghy Z, Zare N. Investigation of the effect of religious doctrines on religious knowledge and attitude and postpartum blues in primiparous women. Iranian journal of nursing and midwifery research. 2015; 20(5):570. (Full Text in Persian)
22. Mokhtaryan T, Ghodrati F, Akbarzadeh M. The relationship between the level of religious attitudes and postpartum blues among pregnant women. Journal of Health Sciences & Surveillance System. 2016;4(2): 103-4. (Full Text in Persian)

